

KEMALİST DEVRİMİN DİNİ VAKIFLARA EL KOYMASI

Aydınlık Gazetesi, 16 Aralık 2019

Yıldırım Koç

Kemalist Devrim'in niteliğini yeterince kavramayanlar, Türkiye'de 1923-1945 döneminde büyük toprak sahiplerinin gücünün kırılması ve topraksız köylünün toprağa kavuşturulması doğrultusunda gösterilen büyük çabaları görmemektedir. Özellikle belirtilmesi gereken nokta, bu girişimlerin Türkiye'de topraksız ve az topraklı köylülüğün büyük toprak sahiplerine yönelik bir mücadelesinin olmamasına rağmen yapılmış olmasıdır.

1789 Fransız Devrimi öncesinde Fransa topraklarının önemli bir bölümü kiliseye aitti. Fransız Devrimi sonrasında bu topraklara el kondu. Türkiye iktisat tarihinde nedense unutulmuş veya unutturulan olaylardan biri de, Cumhuriyet kurulduktan sonra yapılan benzer bir uygulamadır. Kemalist Devrim bu konuda gerçekten devrimcidir.

TEKKE VE CAMİ VAKIFLARINA TAZMİNATSIZ EL KONDU

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, çeşitli nedenlerle, arazinin önemli bir bölümü dini vakıfların elindeydi. Bu konuda farklı tahminler bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde arazinin dörtte biri vakıflara aitti. 19. yüzyılın sonlarında Mehmet Sait Paşa'nın hazırladığı bir rapora göre ise ülke arazisinin yarısından fazlası vakıfların mülkiyetindeydi. (Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, Ankara, 1973, s.244) Diğer taraftan, "Engelhardt, Türkiye'deki gayri menkullerin ve emlakın dörtte üçünün 19uncu asırda vakıf sıfatıyla camilere ait bulunduğunu iddia etmektedir." (Derin, H., *Türkiye'de Devletçilik*, İstanbul, 1940, s.60)

Tekkeler ve zaviyeler de bazı arazilerin ve önemli miktarda gayrimenkulün sahibiydi. Tekke ve zaviyeler, hem vakıflar, hem de normal mülkiyet ilişkisi içinde çok önemli bir ekonomik güce hakimdi.

Türkiye'de demokratik devrimin ana unsurlarından biri toprak reformuydu.

Bazı bölgelerdeki büyük toprak sahipleri ve dini vakıfları yöneten din adamları, kendilerine ortakçılık/yarıcılık/marabalık edenlerin her türlü toplumsal ve siyasal ilişkilerine de müdahale ediyor, onları kullandırıyordu.

KÖYLÜYE TOPRAK DAĞITILMASI

Toprak reformu, hem topraksız ve az topraklı köylülerin (ortakçı, maraba, yarıcı, vb.) ağının kulu olmaktan çıkarılması, hem Kürt etnik kimliğinin milli kimlik içinde eritilebilmesi, hem de din adamlarının tekkelerin ve dini vakıfların elindeki topraklar aracılığıyla sahip oldukları ekonomik gücün parçalanması açılarından gerekli görülüyordu.

Toprak reformu 1938 yılına kadar kabul edilen bazı kanunlarla ve dini vakıfların malvarlığına el konularak bir ölçüde yapılabildi. Ancak çok yetersiz kaldı. 1945 yılında kabul edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ise radikal bir biçimde uygulanma imkanı bulamadı.

Kemalist Devrim'in temel hedeflerinden olan uluslaşma/milletleşme sürecinin önündeki en önemli engellerden biri olan ümmet-cemaat-tarikat-mezhep kimliğinin zayıflatılabilmesi için tekke ve zaviyelerin ekonomik gücüne el konması gerekiyordu.

Vakıf toprakları, 1924 yılından itibaren çıkarılan bazı yasalarla devlet denetimi altına alındıktan sonra, 1925 yılında çıkarılan Vakıflar Kanunu ile, vakıf topraklarının satılma yetkisi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verildi. "Bu yasadaki sonradan, dinsel-feodal ideolojinin maddi temelini oluşturan vakıf toprakları, peyderpey satılarak, zamanla, büyük ölçüde azalmıştır." (Erdost, M.İ., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Mülkiyet İlişkileri*, Onur Yay., 2. Basım, Ankara, 1989, s. 151)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 3 Mart 1924 günü üç önemli kanunu kabul etti. 431 sayılı Kanunla (Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmani'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair

Kanun), halifelik kaldırıldı ve Osmanlı Hanedanı mensupları ülke dıŐına çıkarıldı. 430 sayılı Kanunla (Tevhidi Tedrisat Kanunu) ğretimin birleŐtirilmesi sağlandı; din adamlarının denetimindeki eğitime son verildi. 429 sayılı Kanunla, Őeriye ve Evkaf Bakanlığı kaldırıldı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu.

Daha sonraki yıllarda, her yıl çıkarılan bütçe kanunlarına konan maddeler, Medeni Kanun hükümleri, 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Trbedarlıklar ile Bir Takım nvanların Men ve İlğasına Dair Kanun, Tapulama Kanunu ve Orman Kanunu gibi düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti Devleti vakıfları denetimi ve yönetimi altına aldı. 1926 yılından önce kurulan vakıflara iliŐkin düzenleme son derece önemliydi. 5 Haziran 1935 gün ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu eski vakıfları devletin parçası haline getirdi: “Eski vakıflara uygulanan Vakıflar Kanunu, bu kanun eski vakıfları tasnif etmiŐtir. Vakıflar adeta devletleŐtirilmiŐtir.” (AltaŐ, H., “Türkiye’de 1926-1967 Dönemi Arası Vakıf Sistemi,” Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Ankara, 2004, s.89)

Kemalist Devrim’in en devrimci uygulamalarından biri, insanları din adamlarının kulluğundan kurtarmanın önemli önkoŐullarından biri olarak, camilerin ve dini vakıfların gayrimenkullerine hiçbir tazminat ödemeden el koymasını ve bunların bir bölümünü yoksul köylülere dağıtmasıdır.